

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด  
เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

## พิสูจน์เรื่องตายเกิดตายสูญ

การอยู่ด้วยกันเป็นจำนวนมากย่อมเป็นสิ่งไม่สะดวกต่อการบำเพ็ญ เพราะการบำเพ็ญเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมาก การอยู่ร่วมกันเป็นเรื่องที่หยาบ มีการกระทบกระเทือนกันได้ง่าย แสดงออกง่าย นี่หมู่เพื่อนก็มาเป็นจำนวนมากมาอยู่ด้วยกัน ต่างสำนักต่างถิ่นต่างฐาน แต่ก็ยังดีที่อยู่ในแควดวงแห่งการปฏิบัติเหมือน ๆ กันไม่ขัดกันมาก การอยู่ด้วยกันมากทุกสิ่งทุกอย่างต้องอึดอดเหนื่อยนาย ควรจะเร็วก็เร็วไม่ได้เหมือนรถบรรทุกของหนักไม่คล่องตัว

เหตุที่ว่าลำบากก็เพราะว่าสติปัญญาของเราไม่ทันสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อเรา แล้วก็ไปเป็นข้าศึกต่อคนอื่น เรื่องทำนองนี้สติปัญญาไม่ทัน ถ้ามีสติมีปัญญาคอยระมัดระวังภายในใจเสมอ การแสดงออกแต่ละอย่างของสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อธรรม ย่อมจะทราบได้ทุกระยะ ๆ ที่แสดงออก และไม่มองสิ่งอื่นสิ่งใดมากไปกว่ามองจุดแห่งเหตุที่จะเกิดขึ้นอยู่เสมอภายในใจของตัว นี่สำคัญมากในการปฏิบัติ เพื่อจะกำจัดกิเลสสิ่งที่ทำให้เป็นโทษเป็นทุกข์แก่ตนและผู้อื่น จึงต้องระวังกัน

คำว่ากิเลสนี้เป็นศัพท์เป็นคำพูดทางศาสนา คือสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อความดีงามทั้งหลาย และเป็นสิ่งที่ขัดขวางต่อความสุขความเจริญทั้งภายในภายนอก ไม่นอกเหนือไปจากสิ่งนี้เลย แต่ไม่ทราบเรื่องของมันได้ง่าย ๆ ถ้าไม่ใช้การพิสูจน์ด้วยหลักธรรมของพระพุทธเจ้า นำมาสอดส่องมองดูอยู่เสมอ เฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติต้องเป็นผู้สอดส่องมองดูเรื่องของตัวเองคือใจนั้นอยู่เสมอ ใจนั้นแลเป็นที่อยู่ทั้งฝ่ายกิเลสและธรรม มีอยู่ที่จุดเดียวกัน แต่ส่วนมากกิเลสเป็นเจ้าอำนาจ เคยครองหัวใจมาเป็นเวลานานแล้ว จึงเป็นสิ่งที่มีความรวดเร็วและเด่นมากทุกอาการที่แสดงออก ยิ่งกว่าธรรมะที่แสดงออกได้บ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อยังไม่มีความสามารถ ไม่มีกำลังพอ เพราะการปฏิบัติยังไม่เฉลียวฉลาดพอกับสิ่งที่จะควรรู้ควรเห็นอันเป็นฝ่ายต่ำ

เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จึงแสดงออกได้ง่าย ทำลายได้เร็ว ทำลายตัวเรานั้นแหละ ผู้ปฏิบัติจึงควรสนใจให้มากสมกับหน้าที่ของตนที่มาบวช เว้นกิจทุกสิ่งทุกอย่างแล้วในบรรดาฆราวาสเขาจัดเขาทำกัน ชีวิตจิตใจมอบไว้กับชาวโลก ปัจจัยทั้งสี่ จีวรเครื่องนุ่งห่ม บิณฑบาตอาหารทุกประเภทสำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายให้ชีวิตเป็นไป เพื่อการบำเพ็ญสมณธรรมได้ด้วยความสะดวก ที่อยู่ที่อาศัย ยาแก้โรคแก้ภัย มีพร้อมมูลอยู่แล้ว

สิ่งเหล่านี้ไม่บกพร่อง ความบกพร่องอย่างแท้จริงก็คืองานของเราที่จะให้เป็นไปตามหน้าที่นี้รู้สึกว่าการบกพร่องอยู่เสมอ ไม่ค่อยจะมีเวลาสมบูรณ์ได้

งานของเราคืออะไร งานแก้กิเลสตัณหาอสาვეด้วยความพากเพียร มีสติปัญญา เป็นสำคัญที่กำกับงานนั้น นี่คือนอกของนักบวช งานของผู้ปฏิบัติที่เสียสละทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว แต่ส่วนมากงานนี้ไม่ค่อยสมบูรณ์ งานนี้ไม่ค่อยเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะมีสิ่งมาคอยแบ่งเอาไปกินอยู่เสมอ ถ้าเป็นต้นไม้เมื่อนำมาปลูกก็ถูกตัวแมลงอะไร ๆ มากัดกัดเรื่อย ๆ จนผลิใบออกไม่ได้ แล้วจะมีความงอกงามเป็นดอกเป็นผลได้อย่างไร สมณธรรมของผู้บำเพ็ญที่ไม่มีสติไม่มีปัญญา เป็นความอ่อนแอท้อแท้เหลวไหล ย่อมเปิดทางให้สิ่งที่เป็นข้าศึกเข้ามาทำอันตรายได้อย่างง่ายดาย

การเปิดทางนี้นักปฏิบัติมักเปิดอยู่เสมอโดยเจ้าตัวไม่รู้ รู้แต่ว่าตนทำความเพียร ความเพียรนั้นก็ไปกับด้วยสิ่งเหล่านี้ ค่อยแทรกสิงกินของดีอยู่ภายในโดยไม่รู้ตัวอีกเช่นเดียวกัน ผลเมื่อไรนั้นแลคือเปิดช่องเปิดทางให้ข้าศึกเกิดขึ้นทำลายตัวเอง ด้รับสิ่งสัมผัสภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสเข้ามาสู่อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็อาศัยอารมณ์ภายนอกนั้นแลเป็นสื่อเป็นทางแล้วกว้านเอาอารมณ์ที่เป็นพิษนั้น ๆ เข้ามาทำลายตนเอง เหล่านี้ล้วนแล้วตั้งแต่ความไม่มีสติ ทั้ง ๆ ที่ประกอบความพากเพียรอยู่นั้นแล ใจก็ออกไปเสาะแสวงหาข้าศึก หายาพิษเข้ามาเผา ลนตนเองอยู่ต่อหน้าต่อตานี้แล นี่การปฏิบัติที่เรามักเปิดช่องเปิดทางดังที่ว่านี่อยู่เสมอ โดยทั่วไปของผู้ปฏิบัติที่ยังไม่มีสติปัญญาสามารถทันกับเหตุการณ์เหล่านี้ จึงมักเป็นด้วยกันทั้งนั้น ต้องได้เตือนไว้ให้ทราบด้วยกัน

ทำอะไรก็ตามสติอย่าได้ปราศจากตน อย่างน้อยก็ให้มีความรู้สึกตัวอยู่ทั่วอวัยวะที่เคลื่อนไหว จิตนั้นทำนี้ให้มีความรู้สึกตัวอยู่นี้เรียกว่าสัมปชัญญะ สติจ่อลงไปจุดนั้นจุดนี้ เรียกว่าสติ การจะปฏิบัติตนให้มีความก้าวหน้า ต้องระมัดระวังสิ่งที่เป็นข้าศึก และต้องบำรุงสติ เข้มแข็งในทางความพากเพียรอย่าลดละปล่อยวาง อย่าเห็นสิ่งใดว่าเป็นของ เลิศของประเสริฐยิ่งกว่าธรรมที่จะนำเราให้พ้นจากทุกข์ ทุกข์ไม่ใช่ของดี แม้สัตว์ เดรัจฉานก็กลัวกันทั้งนั้น อย่าว่าแต่มนุษย์เราว่ามีความฉลาดกว่าสัตว์จะกลัวความทุกข์ นั้นเลย สัตว์เดรัจฉานเขายังกลัว

นี่เราเป็นผู้เห็นภัย บวชมาด้วยความเห็นภัย ปฏิบัติเพื่อความเห็นภัยทำไมจึงไม่เห็นภัย ทั้ง ๆ ที่ภัยมีรอบอยู่ภายในจิตใจทุกขณะจิตคิดออกมา เป็นเรื่องของภัยทั้งนั้น ถ้าไม่ได้จัดจ่อต่อเนื่องกันด้วยความเพียร ให้รู้กันอยู่ทุกระยะแล้ว ภัยจะต้องมีอยู่รอบด้านตลอดกาลทุกเมื่อภายในจิตของผู้ปฏิบัติ คือนักบวชของเรานั้นแล ให้พึงทราบอย่างนี้ไว้เสมอ

การฝึกจิตก็คือการปราบปรามต่อสู้กับสิ่งที่มีอำนาจบังคับจิตอยู่นั้น ท่านให้ชื่อว่ากิเลส แยกประเภทนั้น แยกประเภทนี้ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นกิเลสด้วยกัน ท่านบอกส่วนใหญ่ ๆ ไว้ว่าความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา นี่เป็นประเภทใหญ่ ๆ ส่วนปลีกย่อยก็ก้านสาขาของกิเลสแต่ละประเภท ๆ นั้นประมาณไม่ได้ นี่กองอยู่ภายในจิตใจของเราไม่ได้อยู่ที่ไหน สิ่งเหล่านี้แลที่นำความทุกข์มาให้สัตว์โลกได้รับอยู่ตลอดเวลาตลอดถึงตัวของเราเอง เราก็ได้รับเช่นเดียวกับโลกทั่ว ๆ ไป เพราะมีสิ่งเหล่านี้ด้วยกัน ที่นี้เราว่าเราเห็นโทษ-เห็นโทษอันใด ถ้าไม่เห็นสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นโทษ ก็เท่ากับว่าไม่เห็นโทษนั้นแล

การประกอบความเพียรเราอย่ากลัวทุกข์ ยิ่งกว่าทุกข์ที่กิเลสผลิตขึ้นมาให้ได้รับนั้นเป็นทุกข์ที่หนักหน่วงถ่วงจิตใจมาเป็นเวลานานหลายกัปหลายกัลป์นับไม่ถ้วน เราไม่สงสัยเรื่องจิตที่เป็นนักท่องเทียวเกิดตาย ๆ ตัวนี้เป็นตัวสำคัญมาก สิ่งที่จะพาให้จิตดวงนี้ได้ท่องเทียวเกิดนั้นตายนี้ ดังที่สัตว์โลกเป็นกันนั้น ก็คือเชื้อของมันบังคับขับไล่จิตให้ไปสู่ที่นั่นที่นั่นแล นอกจากเป็นเชื้อแล้วยังมีวิบากที่จะพาให้จิตนี้ไปเกิดในที่สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ อีก โดยมีสุขมากมีทุกข์น้อย มีทุกข์มากมีสุขน้อยสลับกันไปตลอดภพตลอดชาติมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ไม่นอกเหนือไปจากจิตที่ฝังยาพิษอันเป็นเชื้อให้เกิดอยู่ภายในนี้เลย อันดับต่อไปก็คือวิบากพาให้เป็นสูง ๆ ต่ำ ๆ ในภพชาติไม่สม่าเสมอกัน

เราอย่าไปหาที่อื่น สิ่งเหล่านี้มีอยู่กับใจ ใจเป็นตัวเหตุ ใจเป็นตัวเกิด เหตุที่พาให้ใจเกิดท่านกล่าวไว้แล้วอย่างชัดเจนว่า อวิชชาปุจฉยา สงฺขารฯ เป็นต้น นี้แลคือเชื้อแท้ เชื้อแห่งวัฏจักรไม่มีความอึดพอในการเกิดตายก็คือเชื้ออันนี้เป็นต้นเหตุ ฝังอยู่ภายในจิต จากนั้นก็แตกแขนงออกไปเรื่อย ๆ ไม่มีสิ้นสุดไม่มีความอึดพอ กิเลสจึงหาความอึดพอภายในใจของสัตว์ไม่ได้ มีมากมีน้อยไม่เคยว่าเพียงพอ นี่ละสาเหตุที่พาให้จิตดวงนี้มาเกิดตายอยู่ไม่หยุด

การที่เราจะจดจำมาเฉย ๆ นั้นไม่มีทางที่จะทราบความจริงจากธรรมชาตินี้ได้ จึงต้องอาศัยหลักการปฏิบัติ ในการปฏิบัติเบื้องต้นท่านให้พยายามสำรวจจิตของเราเข้าสู่ความสงบ ที่เรียกว่าสมถกรรมฐาน ทำจิตให้มีความสงบเยือกเย็น กระแสของจิตที่ส่งไปในที่ต่าง ๆ จะรวมตัวเข้ามา การรวมตัวเข้ามาแห่งกระแสของจิตเข้ามาสู่จิตดวงเดียวนี้ ความเด่นแห่งความรู้นั้นย่อมปรากฏขึ้นได้อย่างรวดเร็วตามความสงบของจิตมีมากน้อยต่างกัน ยิ่งมีความสงบมากความสุขนั้นยิ่งเด่นมาก ความรู้นั้นก็ยิ่งเด่นมาก

นี่แหละความรู้ให้รวมตัวเข้ามานี้ก่อน พอความรู้รวมตัวเข้ามา พอได้รับความสุขความสบาย มีทางที่จะพิจารณาคลีคลายดูกิเลสประประเภทต่าง ๆ ที่พาให้ยึดถือที่

ตรงไหน ๆ ได้บ้างแล้ว ท่านจึงให้พิจารณาทางด้านปัญญา แยกอาการทั้งหลายออก เฉพาะอย่างยิ่งภายในชั้นของตน มีรูปขันธ์เป็นสำคัญ ท่านจึงสอนว่าเกสา โลมา นขา ทันทา ตโจ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ไปถึงตโจแล้วหยุด เพราะเป็นประโยชน์ใหญ่หุ้ม ห่อทั่วสรรพางค์ร่างกาย

โลกที่หลอกกันให้ลุ่มหลงก็เพราะตโจ ได้แก่หนังหุ้มห่อนี้เท่านั้น หลงกันก็หลง หนังไม่ใช่หลงอะไร นี่เป็นต้นเหตุอันสำคัญ เพราะฉะนั้นเวลาสอนมาถึงจุดนี้แล้วท่านจึง หยุด ให้พอเหมาะสมกับเวลานั้นในการบวชกุหลุมตรทั้งหลาย เราก็นำมาพิจารณาใน บรรดาธรรมที่ท่านมอบ หรือว่างานที่ท่านมอบให้แล้วนั้น ถนัดในอาการใดก็ให้ พิจารณาในอาการนั้น แล้วคลี่คลายให้เห็นตามความจริงของมันทุกระยะ ๆ ทุกสัตทุก ส่วน

ที่แรกจะเห็นส่วนใดก็ตาม เพราะสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน ย่อมจะกระจายไปทั่วถึง กันและเป็นความจริงเสมอกันหมด นี่คือปัญญา เมื่อปัญญาได้คลี่คลายออกไปเช่นนี้ ย่อมจะทราบเรื่องความยึดมั่นถือมั่นที่ตรงไหนเพราะความสำคัญผิดของตน การ พิจารณาทางด้านปัญญาเป็นเหตุที่จะคลี่คลายให้ถึงความจริง เมื่อใจได้รู้ความจริงใน ชั้นนี้มีรูปขันธ์เป็นต้น ความยึดมั่นถือมั่นที่เคยฝังจมอยู่ภายในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายนี้ ย่อมหดตัวเข้ามา ๆ นี่คืออุบายวิธีแก้กิเลสฆ่ากิเลส ให้รู้เท่าทันกิเลส ท่านสอนให้ พิจารณาอย่างนี้

เราค้นหาสาเหตุที่พาให้สัตว์เกิดตายมีเราเป็นสำคัญ ให้คลี่คลายดูอย่างนี้ จาก นั้นก็พิจารณาละเอียดลงไป รูปขันธ์แหลกละเอียดภายในตนแล้ว รูปขันธ์ภายนอก รูป ภายนอกก็หมดปัญหาไปพร้อม ๆ กัน เพราะเป็นสิ่งที่เหมือนกัน หรือจะนำภายนอก เข้ามาพิจารณาเทียบเคียงกับภายในก็ไม่ขัดข้อง เพราะเป็นสภาพธรรมเหมือนกัน จน เข้าใจแจ่มแจ้งได้อย่างชัดเจนแล้ว ความยึดมั่นถือมั่นยึดมากเพียงไรก็ถอนตัวเข้ามา มากเพียงนั้น

ส่วนละเอียดก็เป็นชั้นของปัญญอันละเอียด เช่น พวกเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นนามธรรม ก็พิจารณาคลี่คลายไปเช่นเดียวกันนี้ สภาพเหล่านี้เป็นเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยกันหมด ไม่ปรากฏว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลแม้แต่ชั้นเดียวในสิ่ง ที่กล่าวมาเหล่านี้ เมื่อปัญญาได้หยั่งทราบตามความจริงนี้แล้วก็ต้องถอนตัวเช่นเดียวกัน

นี่คือการรื้อภพหรือชาติรื้อกึ่งก้านสาขาของวิชชาหรือเข้ามาอย่างนี้ เพื่อให้ถึง ความจริงอันแท้จริงของสิ่งที่พาให้เกิดตายคืออะไร เมื่อได้พิจารณาสิ่งเหล่านี้อย่างชัดเจนแล้ว จิตก็ย่อมทะล่อมตัวเข้ามา เรียกว่ากวาดต้อนกิเลสเข้ามา เข้ามาสู่จุดรวม จุด รวมของกิเลสประเภทต่าง ๆ รวมอยู่ที่ไหน ที่แรกก็ชานไปอยู่ตามสรรพางค์ร่างกาย

ธาตุขันธ์ ทั้งรูปขันธ์นามขันธ์มีอยู่เต็มไปหมดตั้งแต่กิเลสขั้วเขี้ยวเต็มไปทั้งร่าง เวลาถูก ต้อนถูกตีถูกฟาดฟันหั่นแหลกเข้ามา ด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ย่อมรวมตัว เข้าไป

กิเลสประเภทที่ยึดมั่นถือมั่นในร่างกายอันเป็นประเภทหนึ่ง ก็ฉิบหายไปแล้วตั้งแต่ขณะที่รู้แจ้งเห็นจริงแล้วถอดถอนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นภายในกายประเภทนี้ก็ สลายไปแล้ว ประเภทที่ละเอียดกว่านั้นก็รวมตัวเข้าไปสู่ขันธ์ ๔ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ไม่พ้นปัญญาที่จะตีทะลอมเข้าไป ผลสุดท้ายก็หมดปัญหาเข้าไปโดยลำดับ จนกระทั่งเข้าสู่จิต นั่นแหละที่นี้กษัตริย์ของวัฏจักรคืออวิชชา นี่ละการพิสูจน์เรื่องการ เกิดตาย ดังพระพุทธเจ้าทรงพิสูจน์มาแล้วจนรู้แจ้งเห็นจริง ได้นำความจริงทั้งฝ่ายเหตุ ฝ่ายผลออกแสดงแก่สัตว์โลก พระองค์ทำอย่างนี้

ที่นี้เมื่อเข้าถึงจุดนั้นแล้วตัดแล้วกิ่งก้านสาขาของกิเลสอวิชชา บริษัทบริวารของ กิเลสอวิชชาไม่มีเหลือ ก็เหลือแต่อวิชชาอันเดียวที่ติดเกาะแน่นอยู่ในจิต ก็ไม่พ้น จากสติปัญญาที่แหลมคมซึ่งจะฟาดฟันหั่นแหลกกันให้แตกกระจายไปจนได้ เมื่อถึงขั้น ที่จะทำลายอวิชชานั้นรอไว้ไม่ได้ เพราะไม่มีสิ่งสัมผัสสัมพันธ์ ไม่มีสิ่งที่จะรบจะฆ่าฟัน หั่นแหลกกันอีกต่อไปแล้ว นอกจากนั้นรอบไปหมดแล้ว กิเลสค้นหาอสาระที่ไปเกาะอยู่ ตามรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ได้ถูกทำลาย มาเป็นลำดับ กวาดต้อนมาเป็นลำดับ ก็เข้าสู่จุดนั้นคืออวิชชาแห่งเดียว

พิจารณาจุดนั้นลงไป เพราะนั้นก็เป็สมมุติ คำว่าสมมุติที่จะต้อง มี อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ในตัวของมันพร้อมมูลเช่นเดียวกับสมมุติอื่น ๆ เมื่อสติปัญญาได้หยั่งเข้าถึง จุดนั้นจนแตกกระจายไปแล้ว ภพชาติหายไปไหนทำไมจะไม่รู้ เราเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ ตามความจริงด้วยการปฏิบัติจริงอยู่แล้วทำไมจะไม่รู้ นี่การพิสูจน์เรื่องความเกิดตายใน ภพชาตินั้น ๆ พิสูจน์อย่างนี้ เมื่อได้เข้าถึงขั้นความจริงเต็มภูมิแล้วสงสัยที่ไหน สงสัย อะไร เคยเกิดเคยตายมาเพราะอะไรก็ทราบเพราะเหตุ นั้น ที่นี้หมดแล้วเรื่องความ เกิดตาย หมดที่ไหน ก็หมดที่จุดผู้รู้อย่างเต็มที่แล้วนั้น ว่าไม่มีอะไรอีกแล้วตั้งแต่นี้ต่อไป อดีตก็ตัดขาด อนาคตก็รู้เท่าทัน ปัจจุบันก็ไม่ยึด เห็นตามความเป็นจริงโดยตลอด ทั่วถึง นั่นแลคือผู้ทำลายภพทำลายชาติ

ที่นี้ก็มีภาชิตบทหนึ่งแสดงขึ้นมาว่า ทุกข์ นตฺถิ อชาติสฺส ทุกข์ย่อมไม่มีแก่ผู้ ไม่เกิด ผู้ไม่เกิดนั้นเป็นผู้สูญผู้สิ้นไปไหน ผู้ไม่เกิดก็คือผู้บริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์นั้นแลคือ ธรรมชาติที่พิเศษที่อยู่เหนือโลกสมมุติทั้งมวล เรื่องกิเลสค้นหาอสาระที่เคยครอบงำอยู่ แต่ก่อน ได้แตกกระจายไปหมดเพราะอำนาจของสติปัญญา สติธรรม ปัญญาธรรม ได้ ฟาดฟันหั่นแหลกกันลงไป ที่นี้หายสงสัย

จะเอาอะไรมาสงสัยเพราะเรื่องทั้งหมดมันอยู่กับตัวของเรา ความสงสัยคือเรื่องของกิเลส แก่ความสงสัยหมดโดยสิ้นเชิงแล้วกิเลสก็หมดไปพร้อม ๆ กัน เหลือแต่ธรรมะที่บริสุทธิ์ จิตเป็นธรรม ธรรมเป็นจิตอันเดียวเท่านั้น หาอะไรที่นี้ ปัญหาทั้งหมดก็สิ้นสุดลงเพียงแค่นั้น นั่นผลงานของเราตั้งแต่เริ่มแรกประพฤติปฏิบัติมา ตั้งแต่ เกสา โลมา นขา ทันทา ตโจ เกี่ยวโยงกันมาสุดสิ้นที่อวิชชาสิ้นซากไปจากใจ วันนี้อธิบายอย่างย่อ ๆ ย่น ๆ เข้ามาในการพิสูจน์เรื่องความเกิดแก่เจ็บตายซึ่งมีอยู่ประจำจิต

จิตเป็นตัวการท่องเที่ยว อวิชชาปุจฺจยา สงฺขารา เป็นตัวเหตุตัวปัจจัยหมุนกันมาโดยลำดับ ๆ ท่านจึงเรียกว่าวัฏจักร มันหมุนตัวของมันอยู่ตลอด อยู่หนึ่ง ๆ อยู่เฉย ๆ ไม่ได้ เมื่อทำลายวัฏจักรนี้ออกแล้วด้วยธรรมจักรคือสติปัญญาหมุนตัวแล้ว จากนั้นก็เป็นวิวัฏจักร หยุดความหมุนแล้ว หมุนด้วยกิเลสก็หมดไป หมุนด้วยธรรมเครื่องแก้กิเลสก็หมดไป เพราะกิเลสสิ้นไปแล้ว ธรรมจักรเครื่องฟาดฟันหันแหลกซึ่งหมุนตามกิเลสก็หมดไป ยุติกันทั้งสองอย่าง กลายเป็นวิวัฏจักรขึ้นมาภายในจิตดวงนั้น นี่การปฏิบัติธรรม

ธรรมของพระพุทธเจ้าอะไรจะจริงแนบยิ่งกว่านี้ไม่มี สวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้วชอบอย่างนี้เอง อูบายวิธีการต่าง ๆ ทรงสอนไว้อย่างพร้อมมูลหมดแล้ว นิยานิกธรรมนำผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ทรงสอนไว้แล้วนั้น ให้พ้นจากเครื่องผูกมัดรัดรั้งอันเป็นตัวทุกข์ทั้งหลายออกโดยลำดับ ๆ จนสิ้นไปโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือ เราไปหาพรรคผลานิพพานที่ไหน คาคกลม ๆ แล้ง ๆ ไปที่ไหนกัน

กิเลสมันอยู่ที่ไหนเวลานี้ ความคาดความดันเดาคืออะไร ความสงสัยสนเทห์คืออะไรถ้าไม่ใช่กิเลส แล้วก็มาหลอกเราให้ลุ่มจมไปตามมันอีก ความเพียรที่ตั้งทำตั้งทางว่าจะประกอบให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยก็ถูกกิเลสกล่อม และทำลายให้แหลกไปหมด เหลือแต่ตัวเราเฉย ๆ ไม่เกิดประโยชน์อะไร

เอาให้จริงซึ่กปฏิบัติ ธรรมะพระพุทธเจ้าเป็นของจริงทุกอย่างไม่ใช่เป็นของหลอกลวง ผู้ปฏิบัติจึงไม่ควรมาหลอกลวงตนเองด้วยอำนาจของกิเลสเสี้ยมสอนหรือกระซิบกระซาบ ต้องยกธรรมขึ้นต่อสู้อะไรจะได้เหตุได้ผล อยู่ที่ไหนอย่าเผลอสติอย่าเห็นสิ่งใดยิ่งกว่าจิต จิตเป็นสมบัติอันล้ำค่า แต่เวลานี้เป็นจิตที่ต่ำทรามก็เพราะสิ่งต่ำทรามมันครอบจิตอยู่นั้นจึงหาคุณค่าไม่ได้ สุดท้ายก็เห็นว่าอันนั้นดีอันนี้ดีไปหมด เพราะเราไม่มีของดี มีแต่ของชั่วของต่ำทรามครอบอยู่ตลอดเวลา เมื่อชำระสะสางสิ่งนี้แล้วไม่ต้องบอก จิตจะเด่นขึ้นโดยลำดับ ๆ ตามคุณภาพของตน แล้วเด่นขึ้นจนเต็มดวง

อะไรจะเล็กลงกว่าจิตดวงที่เด่นขึ้นอย่างเต็มดวงด้วยความบริสุทธิ์นี้เล่า ในโลกทั้งสามนี้ไม่มีอะไรเสมอแล้ว นี่ละการดำเนินปฏิบัติตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นบริสุทธิ์ งานของเราที่เคยได้รับความทุกข์ความลำบากเพราะการต่อสู้กับกิเลสมาโดยลำดับ หนักเบาเล็กน้อย มายุติกันลงที่จุดนี้ เรื่องความทุกข์ในธาตุในชั้นใดใคร ๆ ก็ยอมรับด้วยกัน แต่ผู้บริสุทธิ์ยอมรับความทุกข์ในชั้นนี้เพียงรับทราบเท่านั้น ไม่ได้รับด้วยความแบกความหาม ด้วยความยึดมั่นถือมั่นถึงกับต้องเป็นโรคชนิดหนึ่งขึ้นมาภายในจิตใจ ให้เสียดวงจิตใจมากยิ่งขึ้นกว่าโรคทางกาย

ท่านผู้รู้เท่าทันแล้วไม่เป็นอย่างนั้น ทุกข์ที่เกิดขึ้นเล็กน้อยก็ได้เรียนแล้วเข้าใจหมดแล้วว่า ทุกข์ อริยสัจจ์ เป็นของจริงตามส่วนแห่งทุกข์ เป็นของจริงตามส่วนแห่งสมุทัย เป็นของจริงตามส่วนแห่งมรรค เป็นของจริงตามส่วนแห่งนิโรธ ผู้ที่รู้เท่าสิ่งที่เป็นของจริงทั้งหลายเหล่านี้คือผู้บริสุทธิ์ นั่นแหละคล้ายกันที่ไหน เมื่อถึงต่างอันต่างจริงแล้วเป็นอย่างนั้น ไม่ได้เป็นข้าศึกต่อกันอีก ตายก็ยอมตาย ทุกข์ยากลำบากแคไหนมันก็เท่านั้นแหละ ทุกข์เวทนามันก็ไม่เลยตาย แล้วก็ไม่สามารถที่จะแทรกแซงซึบซาบเข้าไปถึงจิต ให้ได้รับความกระทบกระเทือนและเอนเอียงไปได้ ถ้าเรียนรู้ให้จบถึงเรื่องสังขารธรรมทั้งสี่นี้แล้ว ย่อมคงเส้นคงวาภายในจิตใจ หมดความห่วงไหวโดยประการทั้งปวง

ภาระทั้งหมดในการประกอบความพากเพียรก็เป็นอันว่ายุติกันลงไป นี่งานทางด้านธรรมะมีความสิ้นสุดยุติลงได้อย่างนี้ เมื่อทำให้เต็มที่เต็มฐานเต็มสติกำลังความสามารถ จนถึงจุดแห่งความสิ้นสุดของสมมุติแล้ว งานทั้งหลายที่เคยประกอบมาก็ยุติได้นอกจากงานไปตามเรื่องตามราวธรรมดาเท่านั้น ไม่ใช่งานฆ่ากิเลส ไม่ใช่งานถอดถอนกิเลส ก็ทำเช่นโลกทั่วไป

พวกเราปฏิบัติจิตตภาวนากันทำอย่างไร ไม่ได้มีงานอะไรมีแต่งานภาวนา ทำไมไม่ได้เหตุได้ผล ความเหลาะแหละคลอนแคลนนี้เป็นสำคัญ ความอยากได้ความสุขตามความหลอกลวงของกิเลส ไม่ได้เป็นความสุขโดยอรรถโดยธรรม ทุกข์ก็ให้ทุกข์โดยธรรม ทุกข์ด้วยความเพียรเป็นธรรม สุขก็ให้สุขโดยธรรม เพราะผลที่เกิดขึ้นจากความเพียรนั้นทำจิตให้เป็นสุข อย่าได้สุขเพราะความขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอ ซึ่งเป็นเหมือนกับเขาเอาอาหารมาให้หมูกินก่อนหน้าที่เขาจะนำไปฆ่าเท่านั้นเป็นประโยชน์อะไร นี่ก็เหมือนกันอย่าทำให้กิเลสหัวเราะ

เราปฏิบัติเพื่อให้สิ่งที่เป็ข้าศึกนี้หลุดลอยไปจากใจ ทำไมจึงจะกลายเป็นเรื่องสั่งสมความทุกข์ขึ้นมา สั่งสมกิเลสขึ้นมา มันก็ขัดต่อหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ที่เราว่าเป็นข้าศึก ๆ นั้นอะไรเป็นข้าศึก กิเลสเป็นข้าศึกกับธรรมเป็นมาตั้งแต่กาลไหน ๆ เมื่อเป็นข้าศึกกับธรรมแล้วกิเลสอยู่ที่ไหน ธรรมอยู่ที่ไหน กิเลสอยู่กับใจ ธรรมถ้าเกิดก็

เกิดที่ใจมีที่ใจ แล้วกิเลสกลับมาเป็นข้าศึกต่อใจ กลับมาเป็นข้าศึกต่อธรรมเสียเอง เรา จะหวังผลประโยชน์จากอะไร

เราเองเป็นข้าศึกต่อเรา เป็นข้าศึกต่อศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ภายในหัวใจของเรา แต่กลับให้กิเลสมาย้ายตีแหลกไปหมด มีอะไรเป็นผลที่จะพึงพอใจสำหรับเรานักปฏิบัติเล่า คิดให้ตึ้นนักปฏิบัติ อย่าหลงไปตามโลกตามสงสารซึ่งเป็นเรื่องกลมายาของกิเลสทั้งนั้น เวลานี้กิเลสกำลังแผ่อานุภาพมาก เห็นได้อย่างชัดเจนด้วยสายหูสายตาของเราไปที่ไหนไม่สงสัย ดูแยบเดียวก็รู้ว่าถ้าเป็นผู้ได้เคยผ่าน เป็นผู้ได้เคยต่อสู้กับกิเลสมาอย่างเต็มที่แล้ว กิเลสแสดงออกในแง่ใดมุมใด ไม่ว่าจะกับสัตว์กับบุคคลรู้ทั้งนั้น เพราะสิ่งเหล่านี้เคยฝังอยู่ในหัวใจเรามาเนิ่นนาน และเคยต่อสู้กันมาถึงขนาดไหนเราทราบมันแล้ว ถ้าหากเราไม่เคยกับเรื่องเหล่านี้แล้ว เราจะไม่เห็นอาการทั้งหลายแสดงออกเป็นกิเลสหรือเป็นอะไร อยากจะพูดว่าร้อยทั้งร้อยเป็นกิเลสทั้งมวลในการแสดงออกจากกิริยาของสัตว์ของบุคคล ไม่มีธรรมที่จะแยบขึ้นมาให้พอได้ชมบ้างเลย

แม้ที่สุดในขณะประกอบความเพียรอยู่ก็มีแต่กิเลสมันแผ่อำนาจอยู่ตลอดเวลา เราจะหาธรรมมาเป็นสง่าราศีประดับจิตใจของเราให้มีความสวยงามได้อย่างไร ต้องเอาให้ทันกิเลสสิ สถิติปัญญาพระพุทธเจ้าสอนอยู่ตลอดเวลาที่มีทุกคัมภีร์ปราศจากสติปัญญาที่ไหน นี่ละธรรมอันสำคัญเครื่องที่จะให้รู้เรื่องของข้าศึกที่อยู่ภายในจิตใจของเรา เอาให้จริงให้จิงซี ชูตกลงภายในจิต

การปฏิบัติภาวนาให้ดูจริตนิสัยของตนเหมาะกับการพิจารณาอย่างไร แล้วก็พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงเสมอ ด้วยอุบายวิธีความฉลาดของเราไม่งั้นไม่ทันกับกิเลส พอทำไป ๆ มันชินชาก็มี เมื่อยังไม่ได้หลักได้เกณฑ์มักจะชินชากับความเพียรของตน แล้วก็กลายเป็นกิเลสแทรกขึ้นมาภายในนั้นโดยที่เราไม่รู้สึกรู้ตัว เพราะมันแหลมคมมาก กิเลส ไม่มีอะไรแหลมคมยิ่งกว่ากิเลสในโลกทั้งสามนี้ แล้วในขณะที่เดียวกันก็ไม่มีอะไรที่จะแหลมคมเหนือกิเลสเหมือนธรรมอีกแหละ ธรรมจึงปราบได้ นอกนั้นไม่มีอะไรจะปราบกิเลสได้ เพราะฉะนั้นจงเทิดทูนธรรมนี้ขึ้น

วิริยธรรมคือความพากเพียร ขันติธรรม อดกลั้นขันติ สถิติธรรม ปัญญาธรรม นำมาใช้เสมอให้ติดแนบกับตัวเองอย่าได้ปล่อยวาง ธาตุชั้นนี้ก็มีแต่เรื่องจะค่อยแก้ค่อยชราลงไป ผลสุดท้ายก็กองลงไปเป็นธาตุดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ อะไรที่เป็นสาระสำคัญที่เราจะได้เป็นเครื่องยึดถือ เป็นเครื่องพึงพิงของใจ และอะไรที่ท่านเรียกว่าใจเป็นธรรม ธรรมเป็นใจ จะเป็นสมบัติของผู้ใดถ้าไม่เป็นสมบัติของผู้ปฏิบัตินี้ ไม่มีทางที่จะเป็นของผู้อื่นใดได้เลย



เวลานี้เราพร้อมแล้วด้วยความเป็นสมณะ เป็นนักบวช และพร้อมแล้วที่จะเข้า  
 แนวนรบได้ทุกวิถีทาง ความเพียรทุกด้านพระพุทธเจ้าทรงทดสอบเรียบร้อยแล้วเหมาะ  
 กับมนุษย์ เฉพาะอย่างยิ่งเหมาะกับนักปฏิบัติ ทำไมความพากเพียรทุกวิถีทางที่จะฆ่า  
 กิเลสจึงจะเหลือวิสัยเราทำไมไม่ได้มีอย่างเธอ พระพุทธเจ้าท่านเป็นใคร ท่านไม่ได้เป็น  
 เทวบุตรเทวดามาจากที่ไหน เป็นคนเหมือนกันกับเรา สวาททั้งหลายท่านก็เป็นมนุษย์  
 เหมือนเรา กิเลสของท่านกับกิเลสของเราประเภทเดียวกัน แล้วท่านแก้กันได้อย่างไร  
 ท่านถึงได้เป็นผู้วิเศษวิโส ว่า พุทธิ์ สงฆ์ สรณิ์ คจฺฉามิ ควรแก่ความเป็นสรณะฝาก  
 เป็นฝากตายของโลกแห่งชาวพุทธเราละ เราทำไมจะไม่เป็น สรณิ์ คจฺฉามิ สำหรับเรา  
 ได้ด้วยอรรถธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นไปได้อะไร เราเป็นนักบวชแท้ ๆ จะให้เหลว  
 ไหลเหลวแหลกไปได้หรือ ต้องเอาให้จริงให้จริงจังนักปฏิบัติ

ให้เป็น สรณิ์ คจฺฉามิ ของตนได้ด้วยความเพียรของตน เมื่อถึง สรณิ์ คจฺฉามิ  
 ในตัวเองแล้วอยู่ที่ไหนอยู่เถอะ ไม่มีหวั่นมีหวาดมีเสียวมีวุ่นวายกับอดีตอนาคตและ  
 พอตัวอยู่ในหลักปัจจุบันคือจิตที่บริสุทธิ์ถ่ายเดียว นี่ละธรรมมีความพอ ไม่เหมือนโลก  
 ไม่เหมือนกิเลสตัณหา ที่ว่า นตฺถิ ตณฺหาสมานฺที แม่น้ำมหาสมุทรทะเลก็ไม่ได้ลึกกว้าง  
 ขวางยิ่งกว่ากิเลสตัณหาอาสวะ ท่านว่า

เมื่อเข้าถึงธรรมเป็นลำดับ ๆ จนกระทั่งถึงขั้นธรรมพอตัวแล้ว ไม่มีความทิว  
 ความโหยความกระวนกระวาย ธรรมมีความพอส่วนกิเลสไม่มีความพอ เผาได้วันยังคำ  
 คืบยังรุ่ง เช่นเดียวกับไฟไม่พอในเชื้อทั้งหลาย เอามาเท่าไรเป็นเผาไหม้แหลกหมด  
 กิเลสก็เหมือนกัน ทำตามมันเท่าไรก็ถูกเผาแหลกไปเท่านั้น ที่จะให้กิเลสพาคนเราอยู่  
 ในความพอดิบพอดีเป็นไม่ได้ ไม่ว่าจะปู่ย่าตายายของกิเลส ไม่ว่าจะพ่อแม่ลูกเต้าหลานเหลน  
 ของกิเลส เป็นประเภทเดียวกันทั้งนั้น เป็นประเภทที่พาสัตว์โลกให้วิหิงษากระวน  
 กระวาย หากความพอดียังตัวไม่ได้ นอกจากธรรมเท่านั้นจะเป็นเครื่องยับยั้งตัวได้  
 เพราะฉะนั้นจงพยายามสร้างธรรมที่จะเป็นเครื่องยับยั้ง ให้ถึงความพอหรือเมืองพอ  
 เต็มหัวใจนี้ ด้วยความพากเพียรของเราอย่าลละท้อถอย เอาให้จริงให้จัง

สาระสำคัญอยู่ที่จิต อยู่ที่ความเพียรที่จะทำจิตให้มีสาระ อยู่ที่ไหนอย่าได้เปลว  
 ให้มีสติตั้งบังคับตนเอง อย่าเสียดายสิ่งใดในโลกนี้ มีแต่เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา  
 เต็มไปหมดเสียดายอะไร เอาให้ถึงแดนที่ปราศจาก อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา ซึ่คืออะไร  
 แดนแห่งสันติธรรมอันราบคาบ ได้แก่ความบริสุทธิ์ของใจ นั้นแหละตรงนั้นไม่มีคำว่า  
 อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา เข้าไปเกี่ยวข้องได้ นั่นละที่ว่าความสุขความเย็นใจอันหาอะไร  
 เสมอเหมือนไม่ได้ ก็เพราะไม่มีอะไรเข้าไปกวน ขึ้นชื่อว่าสมมุติเล็กน้อยไม่มีปัญหา แม้  
 จะสัมผัสสัมพันธ์กันทางตา หู จมูก ลิ้น กายของเราในเวลาทรงชั้นธัญญ์ก็ตาม ก็เพียงแต่

สักว่ารับทราบ ๆ เท่านั้น ไม่สามารถที่จะเข้าไปชิมชาไปถึงหลักธรรมชาติที่พอตัวแล้วนั้น  
ได้เลย นั่นถึงว่าพอ ไม่หิว ไม่อยากเห็นไม่อยากได้ยินไม่อยากฟังไม่อยากอะไรภายใน  
จิต พอแล้วทุกอย่างพออยู่ที่จิต เอาให้ถึงเมืองพอ

หิวก็ให้หิวความเพียร อย่าไปหิวเรื่องตามกิเลสตัณหาอาสวะ ให้หิวเพื่ออรรถ  
เพื่อธรรมให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ต้มลงไปด้วยความอุตสาหะพยายามความพากความ  
เพียร เป็นก็เป็น ตายก็ตาย โลกนี้มีป่าช้า ผู้ประกอบความเพียรจนถึงขั้นตายก็ยังไม่เคย  
ได้เห็น ให้มันเห็นเสียทีวะมันเป็นยังไง ความทุกข์ที่เป็นมาในธาตุในขันธในภพชาตินั้น  
ๆ อันติดแนบมากับจิตกับอวิชชาสี่สังขยที่ไหน ดูปัจจุบันนี้ก็รู้ย้อนสะท้อนไปหมด ไกล  
แสนไกลเท่าใดก็คือออกจากหลักปัจจุบันที่เป็นอยู่เวลานี้

นี่ยังดีเราเป็นชาติมนุษย์ ถ้าเป็นชาติอบายภูมิด้วยแล้วจะเป็นยังไง ความทุกข์จะ  
ขนาดไหน ได้รับความทรมานขนาดไหนคิดดูซิ ได้เป็นมาแล้วด้วยกันทั้งนั้นสังขยอะไร  
ในสิ่งเหล่านี้ซึ่งเคยผ่านมาแล้ว แต่วิสุทธิธรรมเรายังไม่เคยผ่าน เอาซิตั้งแต่สมาธิขึ้นไป  
ถึงขั้นปัญญา เอาให้ผ่านไปตามทางสายธรรมชิ เมื่อถึงวิสุทธิธรรมแล้วพอทุกอย่าง ไม่  
สังขยไม่วุ่นวาย อยู่เย็นเป็นสุข สุข วัต สุข วัต อยู่ไหนก็สุขหนอ ๆ สุขไม่จิตไม่จาง สุข  
ไม่มีคำว่าเหือดว่าแห้ง คำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนตตา ไปทำลายสุขประเภทนั้นไม่มี เอาให้  
จริงจั่งอย่างนั้นผู้ปฏิบัติ